

TAYYİB SALİH'İN “KUZEYE GÖÇ MEVSİMİ” ROMANINDA ORYANTALİST VE OKSİDENTALİST BAKIŞ AÇISI*

Meryem Kılıç**

Öz

Tayyib Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı 20. yüzyıl Afrika ve Arap edebiyatının en önemli eserleri arasında sayılmakta, postkolonyal edebiyatın bir klasiği kabul edilmektedir. Bu romanda, Doğu - Batı medeniyetinin travmatik ve dolayısıyla dramatik ilişkileri, psikolojik ve sosyokültürel yönleri, çarpıcı bir şekilde işlenmiştir. Tayyib Salih'in uzun yıllar ülkesinden uzakta İngiltere'de yaşaması, Doğu ve Batı kültürlerini klişeleşmiş görüşlerden sıyrılarak, farklı yönlerden ele almasına sebep olmuştur. *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı, kazandığı bu bakış açısını başarılı bir şekilde yansıttığı en ünlü eseridir. Doğu ve Batı'nın birbirleri tarafından tanımlanıp açıklanması, oryantalizm ve oksidentalizm kavramlarıyla ifade edilmektedir. Edward Said'in ortaya koyduğu oryantalizm kavramı Batı'nın Doğu hakkındaki varsayımlarını ve görüşlerini ifade etmektedir. Doğu romantizmi gibi servis edilse de esas olarak oryantalizm, Batı'nın sömürgeci hedeflerini gerçekleştirmek için gerek Batı gerek Doğu toplumlarına yönelik argümanlarını kapsamaktadır. Reaktif bir kavram olan oksidentalizm ise, oryantalizme karşı geliştirilmiş bir algıdır. Romanda Doğu ve Batı düşüncesi, oryantalizm ve oksidentalizm gibi birbirine taban tabana zıt bu iki kavram üzerinden ele alınmaktadır. *Kuzeye Göç Mevsimi* geniş hacimli bir roman olmamasına rağmen, sömürge ve postkolonyal dönemin tarihsel izdüşümlerini yansıtmaya bakımından da zengin bir içeriğe sahiptir.

Bu çalışmada *Kuzeye Göç Mevsimi* romanında karakterler, mekanlar ve kriminal boyutta olaylarla sembolleştirilen Doğu ve Batı medeniyeti, oryantalizm ve oksidentalizm perspektifinden incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Oryantalizm, Oksidentalizm, Sömürgecilik, Doğu, Batı, Postkolonyal Edebiyat

* Bu makale “Afrika Edebiyatında Postkolonyalizmin Sudan Örneği: Tayyib Sâlih'in Kuzeye Göç Mevsimi Romanı” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arap Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: kilicmeryem11@gmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 09.05.2020

Makale Kabul Tarihi : 30.09.2020

NÜSHA, 2020; (51): 97-116

Orientalist and Occidental Perspective in Tayeb Salih's Novel of the Season of Migration to the North

Abstract

Tayeb Salih's novel, *Season of Migration to the North*, is considered to be one of the most important works of 20th century African and Arabic literature and a classic of the postcolonial literature. In this novel, the traumatic, and thus dramatic, relations of the East - West civilizations are strikingly handled in their psychological and sociocultural aspects. Tayeb Salih's living in England far from his country for many years enabled him to deal with the cultures of the East and the West free from clichés and through different viewpoints. *Season of Migration to the North* is his most famous work through which he successfully reveals this perspective he gained. The definition and explanation of the views that the East and West have of each other are expressed through the concepts of orientalism and occidentalism. The concept of orientalism presented by Edward Said expresses the West's assumptions and opinions about the East. Although it is advertised as an Eastern romance, orientalism mainly includes the arguments of the West regarding both the societies of the East and the West in order to achieve its colonial goals. Occidentalism, which is a reactive concept, is a perception developed as a reaction against orientalism. In the novel, the idea of the East and the West is handled through these two contrasting concepts of orientalism and occidentalism. Although the *Season of Migration to the North* is not a large-volume novel, it has a rich content in terms of reflecting the historical projections of the colonial and postcolonial period.

In this study, the civilizations of the East and the West, which are symbolized through characters, places and criminal events in the novel, the *Season of Migration to the North*, will be examined from the perspective of orientalism and occidentalism.

Keywords: Orientalism, Occidentalism, Eastern, Western, Colonialism, Postcolonial Literary

Structured Abstract

Season of Migration to the North, which is considered one of the most important Arab novels of the 20th century, reveals the Eastern-Western civilization conflict and its socio-cultural effects. It is also a postcolonial literary classic with its features approaching the cultural and social effects of cultural contact. From this aspect, the novel is the leading one among the critical works used in cultural studies such as Edward Said's book named "Orientalism." Although the *Season of Migration to the North* was written before Edward Said's book "Orientalism," we see that Tayeb Salih used the orientalist perspective which creates the West's assumptions towards the East in his novel. Particularly, the character named Mustafa Sa'eed, whom the Western characters

consider both as wild and an object of desire, is an example of the West's consideration of the East from an orientalist perspective.

Orientalism was treated in many colonial and post-colonial works under the Western perspectives towards the East before it was revealed conceptually by Edward Said. Edward Said placed the perspective of orientalist discourse in a frame and revealed the distorted prejudices behind it by reading the exploitation relations through texts. The most important reasons for the development of orientalism are the West's willingness to continue its domination over the East and its contribution to the formation of colonial hegemony. The concept of occidentalism, on the other hand, emerged as a reaction against orientalism. Occidentalism is the act removing the East from its marginal position and placing the West in this position. In other words, it is the act of making the West, which is the subject, an object. Basically, it is the act of defining the concepts that create Western perception and judgment towards the East. Orientalism and occidentalism create a concept of Eastern-Western civilization that is separated by sharp lines. The rhetoric they created brought along not only the formation of mentalities but also the operational movements such as colonialism and imperialism.

The social and cultural effects of the results of colonialism, which was legitimized by orientalism's rhetoric, have also emerged in the field of literature. Especially the postcolonial works that focus on Eastern-Western civilizations and identity conflict have revealed orientalist perspective and the resulting occidentalist perspective. As a postcolonial novel, *Season of Migration to the North* is also a successful example that reflects the perspective of orientalism and occidentalism by addressing the conflict between two civilizations. Regarding the *Season of Migration to the North*, Edward Said states that Tayeb Salih reversed the colonial course treated in Joseph Conrad's novel "Heart of Darkness" and turned it into migration into the heart of Europe.

Considering that occidentalism emerged as a reaction to orientalism, which is the source of colonial discourse; the novel shows an occidentalist approach in general by directing the colonial journey embarked towards the East to the heart of the West. Tayeb Salih created a character image who takes revenge from the West through the protagonist, Mustafa Sa'eed. By reversing the perception regarding the West's portrayal of the East as a woman and owning it with orientalist discourse and treating the revenge of Mustafa Sa'eed through his owning the Western women, Salih used an occidentalist practice. In the novel, the opinions of the villagers on the West also show the occidentalist perspective. The village considers the West as in their imaginations and makes comments about it. The narrator, who received education in England for many years, answers the questions of the village about the West and states that their

judgments are not true and that the West has its own moral principles. The narrator considers the West through a more moderate perspective, tries to convey it through what he saw and does not have a strong bias. The narrator expresses the time he lived in England as follows:

"I too had lived with them. But I had lived with them superficially, neither loving nor hating them" (Salih, 2016, s. 53).

Although the narrator marginalizes the West with an occidentalist approach, he does not display an attitude that considers it with imaginations and stereotypes. However, he also does not attribute any positive or negative power to the West. In addition, the narrator carried the occidentalist approach, which takes down the West from the subject position to the object, to a further dimension with his opinions on the West. He also passivized the West by taking it down from its object position. According to him, the West has no positive or negative influence.

While Tayeb Salih demonstrates an occidentalist approach with the theme of revenge towards the West through Mustafa Sa'eed, he also displays an orientalist approach with the themes he used to depict his own community and the village. Particularly, the theme he treats in Wad Rayyes and Bint Majzoub characters features the opinion on the East, which is considered as libidinous, lustful and a philanderer. Wad Rayyes is an old character who is a libidinous philanderer and does not hesitate to express the adventures he has with women. Bint Majzoub, on the other hand, is a woman in her seventies who is known for her daring and plainspoken talks in the village. The conversations of these characters, who are mentioned as the old friends of the narrator's grandfather, about the immoral women are treated in the novel. A society includes many different personalities and events. When considered from this aspect, the fact that the philanderer characters are featured in the novel and included in the framework of events directs the judgments against the society in question. The village, depicted as portraying the expressions of the orientalist discourse, creates a social judgment in this direction. Besides, the inclusion of the grandfather character (grandfather of the narrator, Hajj Ahmed), which is expressed in many parts as a symbol of wisdom and retrospective roots in the novel, to these conversations of the characters suggests that Tayeb Salih internalized the orientalist discourse. On the other hand, if we consider the themes of corruption and immorality reflected by the characters of Wad Rayyes and Bint Majzoub as a critical approach of the author, we can think that Salih exhibits a self-orientalist approach here.

Giriş

Postkolonyalizm, Batı sömürgeciliği sonrasındaki tarihi dönem veya durum için kullanılan bir terimdir. Aynı zamanda çeşitli emperyalizm biçimlerine tabi halkların tarihlerini ve kültürlerini geri almak için verdikleri mücadeleyi tanımlamak için de kullanılmaktadır. Entelektüel araştırmanın genel bir alanı olan postkolonyalizm sömürgecilik ve emperyalizm sonrası ortaya çıkan sorunları ele almaktadır. (Iverson, tarih yok) Bu terim, sömürgeciliğin tarihsel sonundan sonra gelen koşullar hakkında olduğu kadar, emperyalizm ve sömürgecilik koşullarıyla da ilgilidir. Kölelik, göç, direniş, farklılık, ırk, cinsiyet gibi kavramların yanı sıra tarih, felsefe, edebiyat, antropoloji ve dilbilim gibi alanlarda Batı söylemlerinin tartışılmasını da ele almaktadır. Sömürge sonrası oluşan postkolonyal edebiyat da tüm bu koşulları ve kavramları temsil etmekte, yazınsal boyuta taşımaktadır. Postkolonyal edebiyat, sömürge toplumlarının olduğu kadar bu toplumların Batı'da yaşayan diasporalarının edebiyatlarını da kapsamaktadır (Quayson, 2020).

Sömürgecilik deneyiminin ortaya çıkardığı yapısal değişikliklerden etkilenen ülkelerden biri de Sudan'dır. Sudan'da uzun yıllar süren İngiliz sömürge yönetimi (1898-1956) sosyal ve kültürel dokunun hasar görmesine neden olmuştur. Bu yapısal değişiklikler bağımsızlık döneminde de devam etmiş, oluşturduğu sosyopolitik atmosfer edebiyata da yansımıştır (Warscapes, 2013). Bunun sonucu olarak sömürgecilik mirasının bıraktığı sorunları ele alan romanlar ortaya çıkmıştır. Sudan edebiyatında edebi tür olarak romanın yazımı, sömürge ve postkolonyal dönem olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Sömürge dönemi romanlarında bağımsızlık temalı konular ele alınırken postkolonyal dönemde ise bağımsızlık sonrası oluşan sorunlar ve hayal kırıklıkları işlenmiştir (Baaj, 2017).

Sudan toplumunun sömürge düzeni ile geçirdiği toplumsal değişiklikleri eserlerinde ele alan en önemli yazarlardan birisi Tayyib Salih'tir. 1929 yılında Sudan'ın Maravî bölgesindeki Kermekül köyünde dünyaya gelen Tayyib Salih, Rekabiyye kabilesine mensuptur (Al Jazeera Encyclopedia, 2020). Eğitimini Hartum Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Üniversiteden sonra bir süre Hartum'un güneyindeki küçük bir kasabada öğretmenlik yapmıştır. 1953 yılında İngiltere'ye giden Tayyib Salih BBC'nin Arapça servisinde ve UNESCO'da çeşitli görevlerde çalışmıştır. 18 Şubat 2009 tarihinde Londra'da hayatını kaybetmiştir (Hawley, 2001, s. 397).

Tayyib Salih'in ülkesinde sömürgecilik dönemini görmesinin yanı sıra İngiltere'de uzun yıllar yaşaması, eserlerinde Doğu ve Batı'yı geniş açıdan değerlendirebilme özelliğini kazandırmıştır. Doğu – Batı medeniyeti ilişkisini, geleneksel ve modern toplum anlayışını ele aldığı eserler vermiştir. Sudan'da

sömürgecilik sonrası ortaya çıkan sosyal ve kültürel sorunları ele aldığı en ünlü eseri ise, *Kuzeye Göç Mevsimi* romanıdır.

Kuzeye Göç Mevsimi, 1966 yılında Beyrut'ta yayın yapan Hivar dergisinde Arapça olarak yayımlanmıştır. Romanın yayımlandığı tarihlerde Sudan'da siyasi, sosyal ve kültürel değişimler sonucu komünistler ve İslami kesim olarak iki farklı grup ortaya çıkmıştı. Bu iki grupta farklı nedenlerden *Kuzeye Göç Mevsimi* romanının yayımlanmasını kabul etmediler. Komünistlerin romanı reddetmesinin sebebi Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından desteklendiği ortaya çıkan Kültürel Özgürlük Konferansı (CCF)'nin romanın yayımlandığı Hivar dergisini destekliyor olmasıydı (Holth, 2019). İslami kesim tarafından eleştirilmesinin sebebi ise ahlaki olmayan içerikler barındırmasıydı. Buna rağmen roman ilk yayımlandığı tarihlerde yasaklanmadı. Fakat daha sonra bazı ülkelerde yasaklansa da bu durum değişmiş bir çok dile çevrilerek, yayımlanmıştır (Salih, 2016, s. 7-10).

20. yüzyılın en önemli Afrika ve Arap romanlarından biri olarak kabul edilen *Kuzeye Göç Mevsimi*, Doğu - Batı medeniyeti çatışmasını ve sosyokültürel etkilerini ortaya koymaktadır (Armstrong, tarih yok). Bu anlamda postkolonyal edebiyatın temel eserlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Pek çok tarihi olaya işaret eden ipuçları ile örülmüş bir tarzda yazılan roman, bu yönüyle Edward Said'in *Şarkiyatçılık* kitabı gibi kültürel çalışmalar alanında kullanılan kritik eserlerin başında gelmektedir (Savaş, 2018). Roman postkolonyal eser niteliği ile oldukça ilgi görmüş, çeşitli dergi ve gazetelerde hakkında inceleme yazıları çıkmıştır. New York Times'ta bir köşe yazısında Arap ve Afrikalıların durumu hakkında akademik bir kitaptan daha öğretici olduğu ifade edilmiştir (Pryce-Jones, 1989). Aynı şekilde Sudanlı yazar Jamal Mahjoub da; Tayyib Salih'in en iyi çalışması olduğunu, sömürgeciliği çağdaşlarından çok farklı bir biçimde ele aldığını ifade etmiştir (Mahjoub, 2009).

Kuzeye Göç Mevsimi'nde Tayyib Salih, mekansal çerçeveyi geniş tutarak, olay akışının arka planını Sudan'ın sömürge tarihi ile örerek, eserini Afrika'dan Batı'ya uzanan sembolik bir yolculuğa dönüştürmeyi başarmıştır. İki farklı medeniyet arasında geçen bu yolculuk; tarihsel ve kimliksel varlığını yeniden kazanmak için verilen mücadelenin bir tasviridir. Romandaki karakterler iki farklı medeniyet perspektifinden, oryantalist ve oksidentalist bakış açısından işlenmiştir. İki medeniyetin arasındaki çatışmayı, doku uyumsuzluğunu trajik olaylarla anlatmış ve Batı ile karşılaştıktan sonra esas zarar gören taraf olarak Doğu'nun kimlik bunalımını, buna karşı mücadelesini ele almıştır. Yazar Sudan özelinde kaydettiği tüm bu karşıtlıkların ve belirsizliklerin ardında Doğu-Batı gerçeğini betimlemeye çalışmıştır.

Kuzeye Göç Mevsimi Romanı Olay Örgüsü

Roman isimsiz anlatıcının yedi yıl İngiltere’de kaldıktan sonra Sudan’daki köyüne dönmesiyle başlar. Anlatıcı köye döndüğünde Mustafa Said isminde gizemli bir yabancıyla karşılaşır. Köy halkının hakkında pek fazla bir şey bilmediği bu adam, kendi halinde bir çiftçidir. Romandaki olaylar anlatıcının bu gizemli adamın kimliğini ve kişiliğini çözmeye başlamasıyla gelişir. Mustafa Said, köy halkından kimseye söylemediği sırlarını bir akşam anlatıcıya itiraf eder. Hartum’da İngiliz sömürge yönetiminin başladığı tarih olan 1898 yılında dünyaya gelmiştir. Çok zeki bir çocuktur. Aynı zamanda sönük ruhlu ve hissiz bir karaktere sahiptir. Öğretmenleri tarafından kısa sürede fark edilir. Hartum’daki eğitim yeterli gelmez; ileri bir eğitim için önce Kahire’ye oradan da İngiltere’ye gönderilir. Afrika’dan gelen deha derecesinde zeki bu çocuğa eğitim için gerekli tüm olanaklar sağlanır. Sömürge sisteminin bir ürünü, bir projesi olarak el üstünde tutulur. Ekonomi üzerine eğitimini tamamlar, Oxford’da dersler verir, kitaplar yazar ve ekonomi modelleri oluşturur. Mustafa Said tüm bunları anlatırken İngiltere’ye gidişinin bir trajediye yolculuk olduğunu ifade etmektedir. Tüm bu başarılar, mesleğinde zirveye çıkması O’na hiçbir şey ifade etmemektedir. Pek çok kadınla ilişkisi olmasına rağmen, Mustafa Said kendini duygusuz bir insan olarak tanımlar. Bu ilişkilerinin Batı’ya karşı bir intikam alma eylemi olduğunu ifade etmekten çekinmez. Olaylar hızla, trajik bir yönde gelişir. İngiltere’de dört kadını öldürmek suçundan yargılanır. Bu kadınlardan üçü Mustafa Said ile tanıştıktan sonra intihar etmiştir. Dördüncü kadın Jean Morris ise Mustafa Said’in eşidir ve çatışmalı evliliklerinin sonucunda Said tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Mustafa Said, mahkemenin kendisini idam etmesini istemesine rağmen sekiz yıl hapis cezasına çarptırılır.

Cezasını tamamladıktan sonra Londra’dan ayrılan Mustafa Said, Sudan’a döner ve anlatıcının köyüne yerleşir. Köy halkından birinin kızıyla evlenir ve bir aile kurar. Çiftçilik yapar, tarımsal ekonomi ve kooperatifleşme ile ilgili çalışmalara katılır. Yerel imkanların değerlendirilmesinde gerçekçi çözümler önermekte, köylüler arasında sözü geçerli bir kişi sayılmaktadır. Anlatıcı bütün bunları son derece şaşkıncı ve ilgi çekici bulur. Ancak Mustafa Said kendine özgü dengesiyle sakin köy ortamında bile huzuru bulamamıştır. İngiltere’de bir Doğulu olarak, Sudan’da da adeta Batılı bir entelektüel olarak kendini boşlukta hissetmektedir. Kendi ülkesine kök salmış değildir. Romanın ilerleyen kısımlarında Nil’in taşması sonucu oluşan felakette Mustafa Said kaybolur ve herkes öldüğüne hükmeder. Kaybolmadan önce anlatıcıya gizemli odasının anahtarını ve bir de mektup bırakmış olması muhtemelen intihar ettiğini düşündürmektedir. Bıraktığı mektupta çocuklarını ve eşini anlatıcıya emanet ettiğini yazmaktadır.

Bir süre sonra Vaad Reyis adında çok evlilik yapmış, kadın düşkünü yaşlı bir adam Mustafa Said'in dul kalan eşi Hüsna ile evlenmek ister. Hüsna bu teklifi kabul etmez. Eşinin kendilerini emanet ettiği ve kendine en yakın gördüğü anlatıcıyı sevmiştir. Ancak anlatıcı bunu anlamaz ve Hartum'a gider. Hüsna babasının ve Vaad Reyis'in baskıları yüzünden evlenmek zorunda kalır. Evlendikten bir süre sonra köyde daha önceden yaşanmayan bir trajedi yaşanır. Bir gece Hüsna önce Vaad Reyis'i sonra da kendini bıçaklayarak öldürür. Anlatıcı bütün bu olanları Hartum'dan köye döndüğünde öğrenir ve hiçbir şey yapamadığı için büyük bir çaresizlik içinde kalır.

Anlatıcı Mustafa Said'in gizemli kişiliğini roman boyunca araştırmaktadır. Kaybolmasından sonra da kişiliği ve hayatı hakkındaki parçaları birleştirmek için gizemli odasını incelemeye gider. Odaya girdiğinde tamamen Batı'ya ait dekorlar, eşyalar ve kitaplarla dolu bir yer bulur. Kitaplarda Arapça tek bir eser bile mevcut değildir. Anlatıcı da benzer şekilde uzun yıllar Batı'da eğitim almış bir kişidir. Mustafa Said'in geçmişini keşfettikçe O'na benzerliğini daha iyi anlar. O'nun izinden yürürken ürkütücü bir gerçekle yüzleşmiştir. Boşluk, köksüzlük hissi anlatıcıda da ağırlık kazanmaya başlamıştır. Sonunda muhtemelen Mustafa Said'in yaptığı gibi kendini Nil'in sularına bırakmayı dener. Ancak hâlâ O'nu hayata bağlayan bir şeyler vardır; etraftan yardım ister. Yazar postkolonyal dönemde Doğu - Batı çatışmasını derinden yaşayan kahramanlarının dramını belirsiz bir noktada bırakarak romanı sonlandırır.

Oryantalizm ve Oksidentalizm Kavramları

Oryantalizm terimi tarihsel olarak çok eskiye dayanmasına rağmen kavramsal olarak ilk defa Edward Said tarafından tanımlanmıştır. Edward Said *Şarkiyatçılık* adı altında yazdığı eserinde oryantalizmin kapsamlı tanımını yapar ve Batı'nın Doğu'ya ilişkin ideolojik ön yargılarını ortaya koyar. O'na göre oryantalizm Batı'nın sömürgecilik hedeflerini gerçekleştirmek için oluşturduğu kültürel bir düzenektir. Edward Said oryantalizmi yani şarkiyatçılığı şu şekilde tarif etmektedir:

Şarkiyatçılık, Şark'la - Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek - uğraşan ortak kurum olarak, kısacası Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir (Said, 2017, s. 13).

Edward Said sömürü ilişkilerini Batı'nın ortaya koyduğu metinler üzerinden okuyarak, oryantalist söylemin bakış açısını bir çerçeveye içine oturtmuş ve arkasındaki çarpık ön yargıları ortaya çıkarmıştır. Batı'nın Doğu'yu akademik olarak çalışması sonucunda bir literatür meydana gelmiştir. Oryantalizm olarak ifade edilen bu çalışma içerisinde gerçeklerin yanında

hayaller de mevcuttur. Bu sistematik çalışma günlük hayattan siyasete, tarihe ve sanata kadar her alanı kapsamaktadır. Batı; egzotik, mistik, gizemli, geri kalmış, vahşi, şehvet düşkün gibi söylemlerle Doğu'yu kendi imgeleriyle oluşturduğu bir “Öteki” olarak kurgulamıştır. Oryantalizm bu yönüyle oldukça karmaşık bir kavramdır. Fakat oryantalist düşüncenin geliştirilmesindeki en önemli nedenlerden birisi Batı'nın Doğu üzerindeki hakimiyetini devam ettirmek istemesidir. Oryantalizm kavramının olumsuz anlam içermesinin nedeni, sömürgecilik hegemonyasını meşrulaştırıcı kavramlar ve argümanlar üretmesidir. Nitekim Cemil Meriç de oryantalizmi “*Sömürgeciliğin Keşif Kolu*” (Arlı, 2003) olarak ifade etmektedir. Tarihsel süreçte de oryantalizm, sömürgeciliğin önündeki engelleri açma rolünü üstlenerek yayılmasında en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Oksidentalizm veya garbiyatçılık kavramı ise oryantalizme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Genel olarak kullanılan anlamları “*Batı Karşıtlığı*” ve “*Tersine Çevrilmiş Şarkiyatçılık*” gibi ifadelerdir (Saygın, 2015). Oksidentalizm kavramını Edward Said'in *Şarkiyatçılık* kitabını yazmasından 25 yıl sonra Ian Buruma ve Avishai Margalit *Garbiyatçılık Düşmanlarının Gözünde Batı* (*Occidentalism: The West in the Eyes of its Enemies*) kitabıyla geniş bir kapsamda ele almaktadırlar. Buruma ve Margalit oksidentalizmin köklerinin Doğu'dan ziyade Batı'da olduğunu düşünmektedirler. Batı'nın kendinden olmayan toplumların tarihlerini ve geleneklerini küçümsemekle oksidentalizm gibi düşüncelere zemin hazırladığını ifade etmektedirler (Jacques, 2004).

Hasan Hanefi ise *Oksidentalizm Bilimine Giriş (Mukaddime fi 'İlmu'l İstiğrâb)* kitabında; Batı'nın oryantalizm uygulamasında nesnelliği kullanmayarak, Doğu'ya egemen olmak için basmakalıp temaları kullanmasının aksine, oksidentalizmin, Doğu'nun kendini yanlış ithamlardan kurtarmak için nesnel ve tarafsız bir bilim olmak zorunluluğunu ifade etmektedir. Oksidentalizm Hanefi'ye göre “Ben” merkezindeki Batı'nın konumunu değiştirerek İslam medeniyetinin yükselmesinde yardımcı olabilir. Ancak Mısırlı entelektüel Mahmud Emin Âlim, Yusuf Zeydan ve Ali Harb gibi düşünürler Hanefi'nin görüşlerini eleştirerek, oksidentalizmi oryantalizmin başka bir görünümü suretinde anladığını ve Hanefi'nin oksidentalizminin Batılı felsefecilerin düşüncelerine daha yakın olduğunu ifade etmektedirler (Wahyudi, 2007).

Oksidentalizm Doğu'yu öteki konumundan kaldırarak yerine Batı'yı oturtmaktadır. Yani özne konumundaki Batı'yı nesne konumuna getirmekte, temel olarak Doğu'nun Batı algısını ve yargısını oluşturan kavramları tanımlamaktadır. Tepkisel niteliği ile oksidentalizmin sağlıklı bir Batı olgusu ve araştırması ortaya koyabileceği tartışma konusudur. Nitekim oryantalizme karşı ortaya çıkan oksidentalizm kendi imgeleri, söylemleri ve ön yargıları ile

Batı'yı tarif etmektedir. Oksidentalizm, oryantalizme göre yeni bir inceleme alanıdır ve tarihi, tanımı, çerçevesi hakkında herhangi bir söz birliği bulunmayan bir kavramdır. Bu karmaşık yapısı dolayısıyla farklı yorumların oluşmasına sebep olmuştur. Oksidentalizm, oryantalizme karşı oluşan bir kavram olmasına rağmen Batı'nın ötekileştirmesiyle, kutuplaştırıcı kültürel algıları ve yargıları pekiştirmektedir. Bu durum oryantalizm ve oksidentalizmin inceleme alanlarını benzer yaklaşımlarla oluşturduklarını düşündürmektedir (Koçyiğit, 2017). Oryantalizm ve oksidentalizm algılarıyla bakıldığında, birbirinden keskin çizgilerle ayrılan bir Doğu – Batı kavramı ortaya çıkmaktadır. Ürettikleri söylemler sadece düşünce ve fikir düzeyinde kalmayıp, bunun ötesinde gerek Batı'd gerekse Doğu'da sömürgecilik ve emperyalizme karşı eylemsel hareketleri de beraberinde getirmiştir.

Kuzeye Göç Mevsimi Romanında Oryantalist Bakış Açısı

Kuzeye Göç Mevsimi'nde Doğu – Batı arasındaki geçişleri işleyen Tayyib Salih, bununla ikisi arasındaki çatışmaları ve kültürel algıları da ortaya koymaktadır. Roman bu yönüyle oryantalist ve oksidentalist bakış açılarını iki farklı yönüyle yansıtmaktadır. Özellikle romanın ana kahramanı Mustafa Said'in Londra'da Batılılarla olan ilişkisi oryantalist söylemin sömürgecilerde oluşturduğu bilinçaltını ve düşünce yapısını göstermektedir. Sömürgeciliğin bir ürünü olan Mustafa Said'in Batılı karakterler tarafından değerlendirildiği ve tasvir edildiği kısımlar romanda oryantalist bakış açısına örnek teşkil etmektedir. Romanda bu konuya ilişkin kısımlardan birisi Mustafa Said'in Oxford'da Ahlaki Silahlanma Hareketi'nin kurucularından biri olan mason ve Afrika'daki Protestan Misyoner Dernekleri Yüksek Kurulu'nun üyesi Profesör Maxwell Foster-Keen ile olan diyalogudur. Mustafa Said'in Oxford'da öğrenci olduğu zamanlarda bir gün eski öğretmeni olan Profesör Maxwell Foster-Keen, Said hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Siz, Said Bey, bizim Afrika'daki uygarlık görevimizin boşuna olmadığı gerçeğini kanıtlayan en iyi örneksiniz. Sizi eğitmek için verdiğimiz onca emekten sonra, sanki ormandan ilk kez çıkıyormuş gibisiniz (Salih, 2016, s. 93).

Profesörün bu ifadeleri tam anlamıyla oryantalizm söylemini ve sömürgeci bakış açısını göstermektedir. Profesör karşısında Said, eğitime ve yönetilmeye muhtaç, vahşi, mantıksız bir kişiliktir. Profesör aynı zamanda bu ifadeleriyle kendini ve uygarlığını özne konumuna getirirken, Said'i ve Afrika'yı “Öteki” konumuna oturtmaktadır. Batı hakimiyetini ve egemenliğini devam ettirebilmek için “Ötekine” ihtiyaç duymaktadır. Edward Said, Batılının Doğuluya yönelik bu tarz yaklaşımını İngiliz devlet adamlarından ve sömürge yöneticilerinden Arthur James Balfour ile Evelyn Baring Cromer'in kullandığı terimler üzerinden örneklendirmektedir. Cromer'e göre Şarklılar her zaman İngiliz sömürgelerinde yönetilen insan malzemeleridir. Aynı zamanda Şarklı

mantıksızdır, çocuksudur, günahkardır, farklıdır; bunun yanında Avrupalı erdemli, normal ve olgundur. Martinikli ünlü psikiyatrist ve teorisyen Frantz Fanon da zencinin beyaz adam karşısında henüz bir çocuk hükmünde olduğunu ve siyah adamdaki evcil bir hayvan gibi akıllı uslu davranmasının beklenildiğini ifade etmektedir (Fanon, 2009, s. 23-33). Bu yönüyle Doğu ile Batı arasındaki temel ilişki güçlünün zayıfla olan ilişkisi kapsamındadır. Batı'nın Doğu karşısında kültürel, siyasal ve dinsel olarak güçlü konumda olmasıdır. Balfour ve Cromer'in yazılarında başvurdukları Doğu'ya yönelik yerleşik oryantalist görüş sömürge yönetiminin baştan temellendirildiğini göstermektedir (Said, 2017, s. 48-49).

Edward Said, oryantalizmi bir taraftan öğrenme ve keşfetme olduğunu ifade ederken diğer taraftan imgeler, rüyalar, fantaziler, mitler ve takıntılar mevkiisi olduğunu da söylemektedir. Kısacası oryantalizmin içeriğini hayali yazılar ve asli fikirler havuzu olarak tanımlamaktadır (Bhabha, 2016, s. 152-153). Batı bu yönüyle Doğu'yu bir tür arzu nesnesine dönüştüren oryantalist tahayyülleri ve klişeleri kullanmaktadır. *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı kahramanların diyalogları ele alındığında Batı'nın oryantalist klişelerini içeren pek çok örneğe sahiptir. Romanın kahramanı Mustafa Said, Batılı kadınları elde etmek ve tuzağa düşürmek için Batı'nın Doğu'ya karşı arzularını uyandıran imgeleri kullanmıştır. Örneğin; Mustafa Said'in Hyde Park'ta başarılı bir cerrahın eşi olan Isabella Seymour ile tanışması sırasında geçen diyalog şu şekildedir:

...ben susuz bir çölüm, güneyli arzuların sahrasıyım. Ona altın renginde kumlardan oluşan çöller ve içlerinde var olmayan hayvanların bulunduğu ormanlarla ilgili uydurma hikayeler anlattım. Ülkemin sokaklarının filler ve aslanlarla dolu olduğunu ve siesta vaktinde timsahların etrafta dolaştığını anlattım. Biraz saf, biraz inanılmaz bir halde beni dinliyordu... Bir noktada, onun gözündeki bir elinde mızrak, diğer elinde oklar olan, ormanda fil ve aslan avlayan, çıplak, ilkel bir yaratığa dönüştüğümü hissettim. Bu iyiydi. Meraki neşeye, neşesi sempatiye dönüşmüştü..... sempatisi, gerilmiş yaylarını dilediğim gibi çalabileceğim bir arzuya dönüşecekti (Salih, 2016, s. 44).

Tayyib Salih, Said'in buradaki ifadeleriyle oryantalist düşüncenin hayalindeki Doğu'nun klişelerini ortaya koymaktadır. Said, gerçekte var olmayan bu kurgusal, gizemli, egzotik Doğu betimlemesiyle Isabella Seymour'u kandırarak tuzağa düşürmüştür. Batı'yı temsil eden Isabella Seymour, oryantalist söylemlerle ifade edilen Said'in ükesine ve kendisine karşı bir arzu duymaya başlamıştır. Benzer şekilde Mustafa Said'in tuzağa düşürdüğü

diğer kadınlardan biri de Liverpoollu zengin bir ailenin kızı olan Ann Hammond'dur. Ann Hammond Said'in dilinden şu şekilde ifade edilmektedir:

Benim aksime, o sıcak iklimlere, zalim güneşe, mor ufuklara özlem duyuyordum. Onun gözünde özlemlerinin tamamıydım ben... onu kendinden geçiren bir kokuyu içine çekiyormuş gibi koklardı beni. Gözleri zevkle kırpıştırdı. 'Seni seviyorum hayatım' dini bir törendeki ilahiler gibi söylerdi bunu. 'Bütün kokunu içime çekmek istiyorum; Afrika'nın ormanlarındaki çürüyen yaprakların kokusunu, mangonun ve papayanın ve tropki baharatların kokusunu, Arap çölleriindeki yağmurun kokusunu...' (Salih, 2016, s. 136).

Buradaki ifadeler de oryantalist temalara ve Doğu'ya yönelik arzuya yer vermektedir. Isabella Seymour ve Ann Hammond örnekleri oryantalist Şark'ı sahneleme ve şematikleştirmesinin bir örneğidir. Edward Said, oryantalistin kendi etkinlik alanı içinde Şark'a yönelik kesin olgu ve bilgiler üretmek dışında Şark masal ve anlatıları, gizemli Doğu'nun mitolojisi gibi ikinci bir bilgi düzeyi ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Bu ikinci kısım Avrupa'nın Şark'a dair kurulmuş hayallerini içermektedir. Bunun sonucu olarak bir Şark hayranlığı ortaya çıkmıştır (Said, 2017, s. 62-76). Nitekim Tayyib Salih de romanında kullandığı gizemli ve egzotik Doğu temalarını Batılı karakterlerde oluşan hayranlık, arzu ve özlem duyguları üzerine işlemiştir. Salih, oryantalist Doğu imgelerini mekansal olarak da kullanmıştır. Mustafa Said'in Londra'daki evi ve odası oryantalist klişelerle dekore edilmiş bir mekan olarak okuyucuya sunulmuştur. Mustafa Said Londra'daki evini ve odasını şu ifadelerle tarif etmektedir:

Londra'da onu eve, inşa ettiğim öldürücü yalanların mağarasına götürdüm. Yalan üstüne yalan; sandal ağacı tütsüsü, devekuşu tüyleri, fildişi ve abanoz ağacından heykelcikler, Nil kıyıları boyunca uzanan hurma ağacı ormanlarının resimleri ve çizimleri, güvercin kanatları gibi süzülen tekneler, Kızıl Deniz'in dağlarının üzerinden doğan güneş, kendi yollarında yürüyen kervanlar, Yemen sınırındaki kum tepeleri, Kurdufan'daki boabab ağaçları, Zandi, Nuer ve Zulu kabilelerinin çıplak kızları, Ekvator'daki muz ve kahve tarlaları, Nubia bölgesindeki eski tapınaklar, süslü Küfi hattıyla yazılmış gösterişli ciltleri olan Arap kitapları, İran halıları, pembe perdeler, duvarlardaki büyük aynalar ve koridordaki renkli ışıklar (Salih, 2016, s. 140).

Romanın başka bir bölümünde ise Mustafa Said'in Londra'daki yatak odası kendi dilinden şu şekilde anlatılmaktadır:

Yatak odam bahçeye bakan bir mezarlıktı; perdeleri pembeydi ve özenle seçilmişti, halıya sıcak bir yeşil hakimdi, yatak genişti ve yastıklar kuş tüyüydü. Belirli köşelere yerleştirilmiş kırmızı, mavi ve menekşe renginde küçük lambalar ve duvarlarda geniş aynalar vardı.... Oda yoğun tütsü kokardı ve banyoda keskin kokulu doğu parfümleri, losyonlar, merhemler, pudralar ve ilaçlar vardı. Yatak odam bir hastanenin ameliyat odası gibiydi (Salih, 2016, s. 37).

Tayyib Salih, romanda sahnelediği bu mekanla kahramanın kendi dilinden de yalanlar olarak ifade edilen hayali Doğu'yu inşa etmiştir. Oryantalizm Doğu'yu kendi tahayyülüne göre bir çerçeve içinde tasvir etmekte ve şemalaştırmaktadır. Bunu yaparken kullandığı gizem ve egzotikliği kapsayan tüm klişeleri Doğu'yu tasvir etmek için kullanmaktadır. Homi Bhabha, klişenin sabitliğin başta gelen diskursif stratejisi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre sömürgeci söylemin en önemli özelliği ötekiliğin ideolojik inşası sırasında sabitlik kavramına dayanmasıdır. Bhabha, sabitliğin değişmeyen düzene ve yine düzensizliğe, yozlaşmaya ve şeytani tekrara delalet ettiğini söylemektedir (Bhabha, 2016, s. 143). Batı'nın belli temalarla kalıplaştırdığı Doğu, bu yönüyle "Öteki" konumundaki sabitliğini korumaya devam eder.

Edward Said, Doğu'nun Batı tarafından anlaşılabilir görünmesi için onca çalışma yapılmasına karşılık Batı'nın ötesinde kalmaya devam ettiğini dile getirir. Bu kültürel ve coğrafi uzaklık ise, cinsel betimlemeleri ve gizemi içeren "Doğulu gelinin peçesi" veya "akıl sır ermez Şark" gibi deyişlerle ifade edilmektedir. Batı, Doğu ile cinsellik arasında bir bağ kurmaktadır ve Doğu'yu bereketi yerine; şehveti, arzuyu ve cinsel vaadi çağrıştıran imgelerle kurgulamaktadır (Said, 2017, s. 233). Tayyib Salih, Batı'nın zihniyetini şekillendiren Doğu'ya yönelik bu temaları karakterlerinde ve mekanlarında başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

Başka bir yönden ise Batı'nın oryantalist tutumunu Sudan'daki köyü ve halkını değerlendirirken kendisinin de kullandığı görülmektedir. Özellikle Vaad Reyis ve Binti Meczip karakterlerinde işlediği tema, Doğu'nun şehvet, cinsellik ve kadın düşkünü olarak ele alınan düşüncesini ön plana çıkarmaktadır. Vaad Reyis, kadımlarla yaşadığı maceraları anlatmaktan çekinmeyen şehvet ve kadın düşkünü yaşlı bir karakterdir. Binti Meczip ise cüretkar ve açık sözlü konuşmalarıyla köyde tanınan yaklaşık yetmiş yaşlarında bir kadındır. Anlatıcının dedesinin eski dostları olarak belirtilen bu karakterlerin romanda ahlaki yönlerden yoksun kadınlara dair sohbetleri ele alınmaktadır. Bir toplum çok farklı kişilikleri ve olayları içinde barındırmaktadır. Bu boyuttan bakıldığında kadın düşkünü karakterlerin romanda ön plana çıkarılması ve olaylar çerçevesine dahil edilmesi bahsi geçen topluma karşı oluşan yargıları yönlendirmektedir. Oryantalist söylemin ifadelerini tasvir eder surette

resmedilen köy, bu surette bir toplum yargısı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra romanda çoğu kısımda bilge ve geçmişe dair köklerin bir sembolü olarak ifade edilen büyükbaba (anlatıcının dedesi, Hacı Ahmed) karakterinin de bu sohbetlere dahil edilmesi, Tayyib Salih'in oryantalist söylemi içselleştirdiğini düşündürmektedir. Diğer bir yandan Vaad Reyis ve Binti Meczup karakterlerinin yansıttığı yozlaşma ve ahlaki yoksunluk temalarını yazarın eleştirel bir yaklaşımı olarak ele alırsak, Salih'in burada self oryantalizm yaklaşımı sergilediği söylenebilir.

Kuzeye Göç Mevsimi Romanında Oksidental Bakış Açısı

Edward Said, Tayyib Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı için Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* romanındaki sömürgeci gidişi tersine çevirdiğini ve Avrupa'nın kalbine doğru bir göçe dönüştürdüğünü ifade etmektedir (Said, *Kültür ve Emperyalizm*, 2014, s. 273). Oksidentalizmin sömürgeci söyleme bir tepki olarak ortaya çıktığı göz önüne alındığında; roman güneşe olan sömürgeci göçü tersine çevirerek kuzeye yöneltmesiyle oksidental bir düşünce yapısını göstermektedir. Romanda kuzeye göçün sembol karakteri Mustafa Said, kendini Batı'daki bir istilacı olarak tanımlamaktadır ve Afrika'yı özgürleştirmeğe inanmaktadır. Mustafa Said'in mücadelesini ve tepkisini oryantalist söylemlerden oluşan klişeleri kullanarak, Batı'yı sembolize eden kadınları tuzağa düşürmek için kullandığı görülmektedir. Örneğin; Isabella Seymour ile arasındaki diyalog esnasında onu kandırmak için Doğu'ya yönelik bütün egzotik ve gizemli temaları kullanmış ve şu ifadeleri dile getirmiştir:

Bay Mustafa, kuş tuzağa geldi. Nil, o yılan tanrısı, bir kurban daha kazandı..... Basmakalıp sözlerim bitmek bilmiyordu. Sohbetin ellerimde itaatkar bir kısrakın dizginleri gibi kaymasını sabırla bekledim. Dizginleri çektiğimde kısrak durur; sallarım ve ilerler; sağa sola çekerim ve istediğim yöne doğrulur (Salih, 2016, s. 45).

Romanda Mustafa Said'in Jean Morris, Ann Hammond, Sheila Greenwood ve Isabella Seymour isimindeki kadın karakterlerle oluşan ilişkisi Batı'ya karşı intikam düşüncesi çerçevesinde işlenmiştir. Said, Isabella Seymour örneğinde olduğu gibi tüm Batılı kadın karakterleri oryantalist söylemi kullanarak etkilemiş ve intihar etmelerine sebep olmuştur. Sadece Jean Morris karakteri diğer kadın karakterlerden farklılık göstermektedir. Mustafa Said, Jean Morris ile ilk tanıştığında hakaretlerine karşılık ona bir gün bunları ödeteceğine yemin eder. Bunun üzerine Jean Morris'i elde etmek için çok uğraşır ve en sonunda onunla evlenir. Jean Morris, Said'in elde etmeye ve intikam almaya çalıştığı Batı'nın bir sembolüdür. Nitekim iki medeniyetin çatışmasını metaforik olarak ortaya koyan bu evlilik sonucunda Jean Morris, Mustafa Said tarafından bıçaklanarak öldürülür. Romanda, Jean Morris ile olan ilişkisi Said'in dilinden şu şekilde anlatılmaktadır:

Ben güneyden gelen istilacıydım ve burası da bir daha asla sağ salim geri dönemeyeceğim soğuk savaş alanıydı. Ben bir korsandım, Jean Morris de yıkımın kıyılarıydı. Onu aldım; orada, o açık havada, insanlar bizi duyar ya da görür mü diye düşünmeden (Salih, 2016, s. 152).

Tayyib Salih, Batı'ya karşı mücadeleyi kadın metaforu üzerinden işleyerek de oryantalist bakış açısını tersine çevirmektedir. Diğer bir ifadeyle oryantalizmin Doğu'yu kadın olarak betimleyip ona egemen olma arzusunu ters çevirerek, Doğu yerine Batı'yı kadın olarak betimlemektedir. Edward Said, Şarkiyatçılığın erkek egemenliği ile aynı türden olduğunu ifade etmekte ve bunun sonucu olarak da Doğu'yu kadın olarak sembolize ettiğini belirtmektedir (Said, Kış Ruhı, 2006, s. 82). Bu şekilde Batı'yı erkek egemen özne konumuna getirdiğinde Doğu'yu da elde edilmesi ve hükmedilmesi gereken kadın konumuna getirmektedir. Tayyib Salih, Batı'yı kadın ve Doğu'yu temsil eden Mustafa Said'i de istilacı konumuna taşıyarak bu söylemi tersine çevirmesiyle oksidental bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Oksidental yaklaşımında Doğu, Batı'yı kendi olguları ve tahayyülleri ile değerlendirmektedir. Oryantalizmin oluşturduğu olumsuz Doğu teması gibi, oksidentalizm de olumsuz bir Batı teması oluşturmaktadır. Oksidentalizm bu yönüyle teolojik terimleri kullanarak, Batı'yı Tanrı'nın düşmanı, ahlaki meziyetlerden yoksun ve putperest olarak tasvir etmektedir. Tayyib Salih, oksidental yargının bu yönünü köy halkının diyaloglarında ortaya koymuştur.

Herkes bana sorular soruyordu, ben de onlara. Herkes Avrupa'ya merak ediyordu. Kadınlar örtüsüzdü ve erkeklerle istedikleri gibi dans edebiliyorlardı, öyle mi? Evlenmiyorlarmış ama erkeklerle nikahsız beraber yaşıyorlarmış, doğru mu bu? Onlara Avrupalıların da çok ufak farklarla kendilerine benzediklerini, onların da evlenip kökenlerine ve geleneklerine göre çocuklar yetiştirdiklerini, iyi bir ahlak anlayışları olduğunu ve genel olarak iyi insanlar olduklarını söylediğimde şaşırıyorlardı (Salih, 2016, s. 13).

Romandaki bu ifadeler köy halkının Batı'nın ahlak ve yaşam tarzına karşı bakış açısını ortaya koymaktadır. Bu ifadelerle Batı "Öteki" konumuna taşınmıştır. Aynı zamanda anlatıcının köy halkının tahayyüllerindeki gibi bir Avrupa olmadığını ifade etmeye çalışması da kendi düşüncelerinde kurgusal bir Batı oluşturduklarını göstermektedir. Aynı şekilde romanın ilerleyen kısımlarında anlatıcının tren yolculuğu sırasında karşılaştığı emekli bir devlet memuru da sohbet esnasında İngilizlerin Tanrıymış gibi davrandıklarını ifade etmektedir (Salih, 2016, s. 57). Bütün bunların yanı sıra anlatıcı Batı'yı daha

ılımlı bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Köy halkıyla olan konuşmasında da ortaya çıktığı gibi Batı'yı gördükleriyle aktarmaya çalışmakta ve koyu bir önyargı taşımamaktadır. İngiltere'de yaşadığı süreci şu şekilde dile getirmektedir:

Ben de onlarla yaşadım. Ama sadece görünüşte onlarla yaşadım ne sevdim onları ne de nefret ettim onlardan (Salih, 2016, s. 53).

Anlatıcı, Batı'yı tahayyüllerle ve klişelerle değerlendiren bir tutum sergilemez. Bunun yanında Batı'ya olumlu ya da olumsuz herhangi bir güç de atfetmez ve Batı'nın ülkelerine gelmesini şu şekilde değerlendirir:

Ama onların buraya gelişi de ne bizim düşündüğümüz gibi bir trajedydi ne de onların hayal ettiği gibi bir nimet. Yalnızca zamanın geçmesiyle kuvvetli bir mite dönüşecek olan melodramatik bir olaydı (Salih, 2016, s. 63).

Er ya da geç ülkemizi terk edecekler, tıpkı tarihte onlara benzeyen birçoklarının birçok ülkeyi terk etmesi gibi... Bir kez daha olduğumuz gibi, sıradan insanlar olacağız... (Salih, 2016, s. 54).

Anlatıcı bu ifadeleriyle Batı'yı "Öteki" konumuna düşüren oksidentalit yaklaşımı daha farklı bir boyuta taşımıştır. Batı'yı "Öteki" konumundan da indirerek pasifize etmiştir. Köy halkının Batı'ya yönelik yargılarının aksine ona göre Batı'nın olumlu ya da olumsuz hiçbir etkisi yoktur.

Buruma ve Margalit oksidentalizmin, geleneksel toplumların moderniteyle karşılaşmasından sonra ortaya çıktığını ifade etmektedirler (Kalantari, 2007). *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı da İngiliz müdahalesi sonrasında Sudan'da ortaya çıkan toplumsal travmaları romanın karakterleri üzerinden yansıtmıştır. Aynı zamanda roman genel kapsamda ele alındığında sömürgeci söylemi tersine çevirmesi yönüyle oksidentalit bir yaklaşım sergilemektedir.

Sonuç

Oryantalizm, Edward Said tarafından kavramsal olarak ortaya koyulmadan önce, pek çok sömürge dönemi ve sonrası eserde Batılı'nın Doğu'ya yönelik bakış açısı olarak işlenmiştir. Özellikle sömürge toplumlarının edebiyatlarında Batı'nın oryantalist ön yargılarını ortaya koyan ve eleştiren postkolonyal örnekler görülmektedir. Aynı zamanda Doğu – Batı medeniyeti ve kimlik çatışması üzerinde duran bu postkolonyal eserler oryantalist bakış açısını ve buna tepki olarak ortaya çıkan oksidentalit bakış açısını yansıtmaktadırlar. Tayyib Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı da bu eserlerden biridir. Küçük hacimli ancak sosyolojik araştırmalara kaynak düzeyinde görülen bu eser, Edward Said'in *Şarkiyatçılık* kitabından önce yazılmış olmasına rağmen, Batı'nın oryantalist varsayımlarını tüm boyutlarıyla içermektedir. Özellikle Batılı karakterlerin bir taraftan vahşi olarak değerlendirirken diğer taraftan arzu nesnesi olarak gördükleri Mustafa Said karakteri, Batı'nın Doğu'yu oryantalist bakış açısıyla değerlendirmesine bir örnek teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra oksidentalizmin sömürgeci söylemin kaynağı olan oryantalizme karşı reaktif olarak ortaya çıktığı göz önüne alındığında; roman Doğu'ya doğru olan sömürgeci yolculuğu, Batı'nın kalbine-İngiltere'ye yöneltmesiyle, genel anlamda oksidentalit bir yaklaşım göstermiştir. Tayyib Salih, kahramanı Mustafa Said üzerinden Batı'dan intikam alan bir karakter imajı çizmiştir. Batı'nın oryantalist söylemle Doğu'yu kadın olarak tasvir edip elde etmesi anlayışını tersine çevirerek, Mustafa Said'in intikamını Batılı kadınlar üzerinden almasını işleyen yazar oksidentalit bir bakış açısı kullanmıştır.

Tayyib Salih, bir yandan Mustafa Said üzerinden Batı'ya yönelik intikam temasıyla oksidentalit bir yaklaşım sergilerken, diğer yandan da kendi toplumunu ve köy halkını tasvir ederken kullandığı temalarda oryantalist bir yaklaşım sergilemektedir. Köy halkı içerisinde ön plana çıkardığı bazı karakterleri şehvet ve kadın düşkünü olarak oryantalist söyleme uygun niteliklerle resmetmiştir. Salih'in bu yaklaşımı kendi toplumuna yönelik bir eleştirisi olarak değerlendirilebilir. Bu durumda Doğu'ya yönelik oryantalist bakış açısını içselleştirdiğini ve eleştirilerini de self oryantalizm yaklaşımıyla dile getirdiğini söylemek mümkündür. Yazar, sorunları her iki yönden, geniş bir açıdan ele almış, başından sonuna kadar sömürge tarihinin kilometre taşı sayılabilecek önemli olayları romanın arkaplanına işlemiş, karakterlerin kriminal boyutta yaşadığı sembolik nitelikli olaylarla Doğu-Batı çatışmasını betimlemeyi başarmıştır.

Kaynakça

- Al Jazeera Encyclopedia*. (2020, Nisan 17). Nisan 30, 2020 tarihinde Tayyib Salih:
<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2014/12/24/%D8%A7%D9%84%D8%B7%D9%8A%D8%A8-%D8%B5%D8%A7%D9%84%D8%AD> adresinden alındı
- Arlı, A. (2003). Dünyalar arasında: Edward W. Said'in mirası. *DÎVÂN İlmî Araştırmalar*(15), 169-189.
- Armstrong, W. (tarih yok). *Hürriyet Daily News*. Nisan 30, 2020 tarihinde Season of migration to the north:
<https://www.hurriyetaailynews.com/opinion/william-armstrong/season-of-migration-to-the-north-82363> adresinden alındı
- Baaj, S. A. (2017). Equivalence in Translation Theory and Practice: The Wedding of Zein as a Case Study. *Doctoral Dissertation*. Tripoli, Lübnan: Jinan University.
- Bhabha, H. K. (2016). *Kültürel Konumlanış*. (T. Uluç, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Fanon, F. (2009). *Siyah Deri Beyaz Maske*. (C. Koytak, Çev.) İstanbul: Can Matbaacılık.
- Hawley, J. C. (2001). *Encyclopedia of Postcolonial Studies*. United States of America: Greenwood Press.
- Holth, E. M. (2019). Al-Ṭayyib Şālīḥ's Season of Migration to the North, the CIA, and the Cultural Cold War after Bandung. *Research in African Literatures*, 50(3), 70-90.
- Iverson, D. (tarih yok). *Encyclopedia Britannica*. Mayıs 10, 2020 tarihinde Postcolonialism:
<https://www.britannica.com/topic/postcolonialism/Writing-a-noncolonial-history> adresinden alındı
- Jacques, M. (2004, Eylül 4). *The Guardian*. Nisan 29, 2020 tarihinde Upping the anti: <https://www.theguardian.com/books/2004/sep/04/society> adresinden alındı

- Kalantari, A. (2007). Occidentalism: The West in the Eyes of Its Enemies by Ian Buruma and Avishai Margalit. *International Journal of Middle East Studies*, 39(4), 687-688.
- Koçyiğit, D. (2017). Batı'yı Kurgulamak - Doğu'yu Sunmak, Doğu'yu Kurgulamak - Batı'yı Sunmak: Oksidentalizm'de Ben ve Öteki. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 57(57), 133-160.
- Mahjoub, J. (2009, Şubat 20). *Tayeb Salih Acclaimed Author of Season of Migration to the North*. Nisan 29, 2020 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/books/2009/feb/20/obituary-tayeb-salih> adresinden alındı
- Pryce-Jones, D. (1989, July 23). *Mustafa Had a Way With Woman*. Nisan 26, 2020 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/1989/07/23/books/mustafa-had-a-way-with-women.html> adresinden alındı
- Quayson, P. A. (2020, Ocak 2). *The British Academy*. Haziran 6, 2020 tarihinde What is postcolonial literature?: <https://www.thebritishacademy.ac.uk/blog/what-is-postcolonial-literature/> adresinden alındı
- Said, E. W. (2006). *Kış Ruhı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Said, E. W. (2014). *Kültür ve Emperyalizm*. (N. Alpay, Çev.) İstanbul: hil yayın.
- Said, E. W. (2017). *Şarkiyatçılık*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Salih, T. (2016). *Kuzeye Göç Mevsimi*. (A. Cihangir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Savaş, A. (2018, Aralık 22). *Granta*. Mayıs 1, 2020 tarihinde Best Book of 1966: Season of Migration to the North: <https://granta.com/best-book-of-1966-season-of-migration-to-the-north/> adresinden alındı
- Saygın, A. (2015, Eylül). 20. Yüzyıl Türk Düşüncesinde Garbiyatçılık (Oksidentalizm) Üzerine Bir İnceleme. *Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wahyudi, Y. (2007). Hasan Hanefi'nin Mukaddime fi İlmi'l-İstigrâb Adlı Çalışmasına Arapların Tepkisi. (D. Kaplan, Dü.) *Marife Oksidentalizm Özel Sayısı*(3), 341-355.

Warscapes. (2013, February 26). Mayıs 6, 2020 tarihinde Literary Sudans:
Editor's Preface: [http://www.warscapes.com/editorial/literary-sudans-
editors-preface](http://www.warscapes.com/editorial/literary-sudans-
editors-preface) adresinden alındı